

INSTITUT ZA SUVREMENU POVIJEST
BIBLIOTEKA HRVATSKA POVJESNICA

Milan
Kruhek

KRAJIŠKE
UTVRDE

HRVATSKOG
KRALJEVSTVA

16. STOLJEĆE

KRAJIŠKE UTVRDE NA GRANICI S TURSKIM CARSTVOM KRAJEM XVI. STOLJEĆA

Crteži karata i planova
ing. arh. dr. Zorislav Horvat

Izrada fotografija
dr. Milan Kruhek

Prijevod sažetka na njemački jezik
dr. Aleksander Buczynski

Grafički dizajn i priprema za tisak
Studio za grafički dizajn ALFA

Tisak
topgraf - Velika Gorica

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 949.75"15"
KRUHEK, Milan

Krajiške utvrde i obrana hrvatskog
kraljevstva tijekom 16. stoljeća / Milan
Kruhek. - 1. izd. - Zagreb: Institut za
suvremenu povijest, 1995. - 400 str.:
ilustr.; 23 cm. - (Biblioteka Hrvatska
povjesnica. Monografije i studije; 1)

Bibliografske bilješke uz tekst.
- Zusammenfassung. - Kazala.

ISBN 953-6324-03-2

950927041

Lokacija na Internet WWW.
<http://misp.isp.hr/Kruhek/index.html>

Tisak ovog djela financijski su pomogli
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske, Zagreb
Privredna banka, Zagreb
Hrvatske šume, P.o. Direkcija, Zagreb

Milan Kruhek

**KRAJIŠKE UTVRDE
I OBRANA
HRVATSKOG KRALJEVSTVA
TIJEKOM 16. STOLJEĆA**

ZAGREB
1995.

Sadržaj

PREDGOVOR.....	7
UVOD	11
Što je obrambena utvrda ili utvrдно graditeljstvo	13
Pitanja tipologije i nazivlja utvrдног graditeljstva	19
Zidovi i bedemi	21
Od kule do bastiona	23
Kastrum, burg, utvrđeni plemićki (feudalni) grad	27
Kašteli	30
Ratna obrambena tvrđava	32
Čardak	36
Palanka	38
Rezultati dosadašnjih istraživanja krajiških obrambenih utvrda	40

I. DIO

TURSKA OSVAJANJA I OBRANA HRVATSKIH ZEMALJA OD KRBAVSKOG PORAZA DO PORAZA KOD GORJANA, 1493-1537 GODINE	45
Poraz na Krbavskom polju 1493. godine - Hrvatska se pretvara u "antemurale christianitatis"	47
Kako Turci ratuju	54
Turski prodori i obrana hrvatskih zemalja do poraza na Mohačkom polju 1526	61
Gradanski rat i nova Turska osvajanja u Hrvatskoj i Slavoniji (1527.-1537.)	79

II. DIO

POČETAK IZGRADNJE HRVATSKIH OBRAMBENIH GRANICA (1538-1578)	97
Daljnja Turska osvajanja i obrana Slavonije od poraza Katzianerova do pada Virovitice i Čazme (1537-1552)	98
Utvrde i obrana južnih krajeva Hrvatske do sredine 16. stoljeća	109
Obrana Pounja od pada Dubice 1537. godine do sredine 16. stoljeća	122

Izgradnja kaptolskog kaštela, početak izgradnje obrambene granice na Kupi 1544-1553	128
Počeci izgradnje tvrđavskog obrambenog sustava između Drave i Save	141
Utvrde Senjske i Bihačke kapetanije, početak stvaranja Hrvatske krajine	160
Odluke Hrvatskog sabora u Steničnjaku 1558. godine i njihovo značenje u stvaranju novoga sustava obrane	176
Utvrde i obrana u izvještaju I. Lenkovića iz 1563. godine	185
Obrambeno stanje utvrda Hrvatske i Slavonske granice u izvještaju Ferdinandova povjerenstva s kraja 1563. godine	198
Obrana i gradnja utvrda na Hrvatskoj i Slavonskoj granici do sabora u Brucku na Muri 1578. godine	248

III. DIO

UTVRDE I OBRAMBENI SUSTAV HRVATSKE I SLAVONSKE KRAJINE OD SABORA U BRUCKU NA MURI DO KRAJA 16.STOLJEĆA	270
Bečko savjetovanje 1577. godine	273
Obrana Hrvatskih granica u zaključcima sabora u Brucku na Muri 1578. godine	278
Gradnja nove ratne tvrđave - grada Karlovca, 1578. godine	289
Izgradnja obrambene granice na Kupi do kraja 16. stoljeća	303
Utvrde Hrvatske krajine do kraja 16. stoljeća	324
Utvrde i obrambeni sustav Slavonske krajine od sabora u Brucku do kraja 16. stoljeća	337
ZAKLJUČAK	376
ZUSAMMENFASSUNG	385
KRATICE	389
KAZALO OSOBNIH IMENA	390
KAZALO ZEMLJOPISNIH IMENA	395

NEKOLIKO RIJEČI O BIBLIOTECI HRVATSKA POVJESNICA

Konačnim izlaskom hrvatskoga naroda 1991. godine iz svih naših "tunela", oslobođena je i hrvatska povijesna znanost. Ona tek danas prvi put može slobodno progovoriti iz hrvatske perspektive. Promišljajući kako što prije nadoknaditi izgubljeno vrijeme i započeti sustavan rad na procjenjivanju postojećih sudova te unaprijediti proučavanje i pisanje naše povijesti, došli smo do spoznaje o potrebi pokretanja većeg sustavnog izdavačkog projekta u okviru posebne institutske biblioteke. Da bi se ispunila spomenuta zadaća i ubrzao znanstvenoistraživački rad potrebno je, također, osnovati i jedan središnji Institut za hrvatsku povijest, koji bi preuzeo brigu i odgovornost za organizirano i sustavno istraživanje cjelokupne povijesti hrvatskog naroda. Novi Institut bi s jednakom odgovornošću morao poticati i organizirati znanstvenoistraživački rad u većim područnim središtima, dajući regionalnim temama te istraživanju povijesti naših gradova i krajeva više prostora. S mnogo više senzibiliteta treba pristupiti istraživanju i povijesti hrvatskoga pomorstva te hrvatskih jadranskih luka.

Biblioteka Hrvatska povjesnica namijenjena je našim srednjoškolcima, studentima i širokom krugu čitatelja, kojima je stalo do hrvatske povijesti i znanja o vlastitoj prošlosti. Ona je okrenuta i prema velikoj baštini stoljetne hrvatske latinističke historiografije.

Institutska Biblioteka krenula je u život 1995. s pet glavnih serija:

- Hrvatska latinistička hoistoriografija
- Pretisci
- Monografije i studije
- Građa
- Prijevodi.

Glavni urednik
dr. Mirko Valentić

PREDGOVOR

Utvrde i gradnja utvrda veliko je poglavlje ratne povijesti svih razdoblja, na svim prostorima gdje je čovjek svojim djelovanjem izgrađivao svoju povijest. To je poglavlje nedovoljno istražene i neadekvatno vrednovane povijesti, osobito povijesti onih naroda kojima je obrana, tj. rat, često bio jedina mogućnost povijesnoga preživljavanja. Posve je sigurno da je životni prostor hrvatskoga naroda bio u svim stoljećima upravo takav prostor koji je uvijek trebalo braniti, za nj ratovati, da bi se na njemu moglo ljudski živjeti.

Ovaj će rad dakle istražiti povijest izgradnje utvrda na onim prostorima Hrvatske koji su bili napadani od turskih osvajačkih vojski i branjeni od njih u cijelome 16. stoljeću. U tom je stoljetnom ratnom hrvanju s uvijek vojno nadmoćnijim neprijateljem Hrvatska mogla sačuvati svoju opstojnost samo dobro organiziranom i strateški mudro vođenom obranom. Takvu je pak obranu za stogodišnjega osvajačkog rata, u 16. stoljeću, u kojem će sve važniju ulogu imati napadačko vatreno oružje i opsadna artiljerija, bilo moguće uspješno voditi samo ako je napadu bila suprotstavljena jednako tako čvrsta i dobro vođena ratna sila. Budući da Hrvatska, makar potpomognuta i svojim kršćanskim saveznicima iz Europe, takvu ratnu silu nikada nije mogla suprotstaviti turskoj vojnoj moći i ratnoj opremi, ostala je jedina mogućnost čvrsto u zemlju ukopane pasivne obrane, skrivanja iza zaštićena branjenog plota, zida, zemljanog bedema ili grabe, obrana koja je u pomanjkanju aktivne vojne sile stvorila čvrst pogranični sustav raznovrsnih utvrda sposobnih zaustavljati jaču i nadmoćniju vojnu silu neprijatelja izvana. Bio je to složen sustav, sustav u čiju je izgradnju i djelotvornost trebalo uložiti mnogo novca, a za što je trebalo i mnogo vremena, graditeljske vještine, poznavanja strategije onovremenoga vođenja obrambenoga i napadačkoga ratovanja.

Ta zanimljiva i široka problematika do sada je u povijesnim istraživanjima i napisanim radovima prikazana tek djelomično i usputno, ponekad nedovoljno jasno, pa i netočno. Nije objašnjena prava povijesna uloga i vrijednost utvrde i fortifikacijskoga graditeljstva tijekom stoljeća, a posebno u višestoljetnoj ratnoj povijesti Hrvatske koju uzrokuju turski osvajački pohodi na hrvatske zemlje. Ponekad je utvrda svedena na romantičnu sliku objekta okolo kojega su se ili zbog kojega su se događala razna povijesna zbivanja, a zanemarena je i ostala pri tome neobjašnjena njena vlastita uloga. Nije dovršeno istraživanje topografske faktografije, a još su manje proučeni brojni sačuvani pisani

268-269, 317

Zrinčica, 217

Zrinska gora, 37, 137, 140, 160, 173, 178,

180-181, 184, 195, 215, 218-219, 221, 247,

253, 258-259, 270, 283-284, 306, 316, 320,

329-330

Zrinsko Pounje, 219

Zrmanja, 47, 63,

Zvečaj na Mrežnici, 28, 253

Železna glava, 162, 392

Želin, 230

Žirovnica, 28, 89, 109, 114, 119, 120, 121,

189

Žirovac (potok na Banovini), 74,

Žitva, 334

Žumberak, 28